

POPMUZIEK IN DE KERK

(Dit is een uitgebreide versie van een korter artikel dat in Kerkinformatie [juli-augustus 2016] is verschenen. De oorspronkelijke tekst staat in de kaders. Daarna volgt de uitbreiding.)

Top2000 kerkdiensten verslaan hun duizenden. In drie jaar tijd groeide het aantal organiserende kerken van zeven naar ongeveer honderd. Wij zien een trend, die nog wel een paar jaar kan aanhouden.

Het product is "in de markt gezet," maar hoe nu verder? De ervaring leert dat een nieuw product dat niet wordt doorontwikkeld, snel de belangstelling van het publiek verliest. Op regionaal en landelijk niveau worden praktijkervaringen gedeeld. Daarbij spelen hoofdvragen als "Waarom doen wij dit?" maar ook details als "Hoe organiseren jullie de livemuziek?"

Vandaar: **zeven aanbevelingen** over vieringen en popmuziek.

INLEIDING

Er is niets op tegen als een Top2000 viering met alles erom heen een pr-middel voor de kerk is. Mensen die op de site gestemd hebben op hun favoriete nummer, zullen zeker komen en hoe meer bezoekers, hoe beter. Voor de organisatoren is het echter ook een kwestie van "Wie A zegt, moet ook B zeggen!" Hebben mensen belangstelling voor een dienst met popmuziek, dan zullen zij zeker een verdere duiding op prijs stellen, mits dat niet gebeurt bij wijze van "koppelverkoop." Dat zou wel het geval zijn als de popmuziek een lokkertje is, en de bezoeker zich vervolgens weer moet voegen naar kerkelijke geheimtaal. Juist het omgekeerde moet gebeuren: omdat de context van de dienst popmuziek is, voegt het idioom van begroeting, gebeden en andere rituelen zich naar de muziek. Die liturgische aspecten laten wij ook beslist niet weg; dan zou je een gewoon concert kunnen aanbieden. Kortom: de viering is een christelijke viering en daarom wordt er niemand tot slaaf gemaakt. De artiesten en hun kunst worden niet voor een kerkelijk karretje gespannen¹ en de bezoekers komen op adem. Niemand heeft een verborgen agenda.

Dat in deze tijd popmuziek een plek krijgt in kerkelijke vieringen, hoeft ons niet te verbazen. Al vanaf het eind van de negentiende eeuw zien wij hoe allerlei kunstvormen bij elkaar komen en door het verdwijnen van de standenstructuur in de samenleving, is ook het verschil tussen "hoge" en "lage" cultuur verdwenen. Massamedia, vanaf de eerste foto's in drukwerk, tot de nieuwste *smartphones*, storen zich niet aan de oude hokjes. Voor christelijke kerken, die vanaf hun eerste begin hieraan gewend² waren, mag dit geen verrassing zijn.

1. Zorg voor een herkenbaar **thema**, zodat de viering meer is dan een potpourri uit de plaatselijke top tien. Thema's liggen voor het oprapen: "*Winners & losers*", "*Song of songs*", "*Identity*", "*Honesty*" en "*Fragile*." Daarmee kan een krachtig verhaal worden verteld en de top tien komt dan zeker nog wel van pas.

THEMA'S

De keuze van een thema heeft als voordeel, dat de viering een duidelijke "rode draad"

¹ Ooit werden John Lennon's woorden "*no religion*" in het nummer *Imagine*, geduid alsof hij aansloot bij de godsdienstkritiek van Karl Barth, maar dan laat je hem buikspreken.

² Bijvoorbeeld door de Brief van Jacobus, hoofdstuk 2.

krijgt, waardoor verschillende onderdelen elkaar versterken³.

Om thema's te verdiepen is de site van het blad Open Deur (uitgave Boekencentrum, Zoetermeer) een schatkamer: www.open-deur.nl. U kunt zoeken op thema en de meeste nummers van de laatste twee jaar zijn wel na te bestellen.

Bij wijze van voorbeeld het thema *Song of Songs*. Dat gaat over Hooglied en de liefde, ook de lichamelijke liefde. Wij komen in de laatste jaargangen van de Open Deur relevante thema's tegen: Seksualiteit (juni 2016), Levenskunst (juni 2014) en Mijn Lichaam (januari 2014). Wie verder terugzoekt, vindt nog meer. Wie vervolgens bij seksualiteit verder zoekt (<http://www.open-deur.nl/tips/seks-lust-genot-overgave/>) treft suggesties aan voor een speelfilm, boeken om te bespreken (o.a. *God houdt van seks. Kleine theologie van de erotiek*, Frank Bosman, 2015) en muzieknnummers, zoals *Song of Solomon* van Kate Bush. Zo wordt het mogelijk rondom hetzelfde thema een leerhuisavond, een filmavond en een Top2000 dienst te houden: gouden kansen om kerkelijke activiteiten meer met elkaar in verband te brengen.

Het ligt voor de hand de link tussen popmuziek en bijbelverhalen bij de voorbereiding te betrekken. Ook daarbij hoeven wij niet het wiel opnieuw uit te vinden. Wilbrand Rakhorst, oprichter van Muziekbijbel.nl heeft de research voor ons gedaan.

2. **Voor wie** organiseer je de viering? Voor elke belangstellende uit je woonplaats? Dat vraagt een eigen benadering in de keuze van het gebouw, de publiciteit en de liturgie. Een plaatselijk popkoor werkt graag mee en is verrast als hun teksten in een existentieel kader worden geplaatst en niet alleen klinken als entertainment.

DOELGROEP

Nu de kerk een kleine minderheid wordt in de maatschappij, komt des te meer de vraag op, naar haar betekenis binnen de samenleving. Er is alles voor te zeggen bij elke nieuwe activiteit uitdrukkelijk over de grenzen van de eigen gemeente te kijken en een dienst met popmuziek te richten op alle mensen in je woonplaats. Beschouw de Top2000 viering als een dienst aan de samenleving; veel meer dan een pr-middel voor jezelf. Veel mensen hebben allerlei muziek al honderd keer gehoord, maar de existentiële kracht en de humane waarden zijn hen vaak niet opgevallen. Een kerkelijke viering reikt een ander en nieuw referentiekader aan.

Daar past wel enige bescheidenheid bij, want niet iedere song waarin woorden voorkomen als "geloof," "liefde" of "vertrouwen," zit op een spirituele golflengte. Wie teksten kritisch leest en ook bewust zoekt naar diepere lagen, komt echter ver. Het beroemde nummer van U2 "*I still haven't found*," wint enorm aan kracht als de vraag wordt opgeworpen wie eigenlijk de "ik" uit het nummer is. Ben ik dat zelf, mijn medemens of wellicht God, die maar niet ophoudt met zoeken?

3. Als de viering de **orde** van een normale kerkdienst volgt, is er meer ruimte voor duiding en kan het *kyrie* en *gloria* als nieuw klinken, wat een songtekst in een onverwacht kader plaatst. De valkuil om "woorden met woorden" uit te leggen, is goed te vermijden door een creatieve aanpak. Een slagwerker kan changementen op het liturgisch centrum overbruggen, maar ook gebedsintenties markeren en een column ondersteunen. Verwante kunsten als poëzie en dans geven een viering de kleur van "heilig theater."

³ Kijk ook op www.mijnkerk.nl en www.top2000kerkdienst.nl

ORDE in de VIERING

Voor wie zich de dynamiek van een viering goed bewust is, liggen er eindeloze mogelijkheden. Ik adviseer de klassieke termen als votum en kyrie even niet als label te gebruiken, maar die onderdelen beslist wel toe te passen.

Bij wijze van groet kan de dienst beginnen met een gezongen fragment uit *Steeds Weer* van Nick & Simon of *Houd mij in Leven* van Oosterhuis. Beide zijn zeer geschikt om door een *vocal group* te worden gezongen met een eenvoudige begeleiding: wat slagwerk, een basgitaar en het staat als een huis.

Stel dat het thema van de dienst “*Honesty*” is, dan worden een paar songs geselecteerd die daarmee samenhangen. Billy Joel ligt voor de hand, maar wie even zoekt, vindt allerlei songs waarin eerlijkheid bezongen wordt of juist het gebrek daaraan: “*Honesty is such a lonely word.*” Er is in de dienst plek voor een kyrie-gebed, en dat kan als volgt worden ingericht: ter inleiding zingt en speelt de band het eerste couplet van het nummer “*Honesty*”. Als het refrein voor de tweede keer aan de orde is, zingt de hele kerk mee. Uiteraard wordt er gekeken of dat zingbaar⁴ is. Na het refrein speelt de band pianissimo verder en een stem spreekt een gebed dat afsluit met “Maar eerlijkheid is zo’n eenzaam woord!” waarna de gemeente weer invalt met het refrein. Na een paar keer sluit de band af met couplet twee en een samen gezongen laatste refrein.

Volgens hetzelfde recept kunnen veel *songs* worden benut. Om er nog één te noemen: *Sometimes it snows in April* van Prince. Dat zingt als een koraal en verwoordt onze teleurstelling als er weer een barst in het leven springt.

Vergeet de mogelijkheid van poëzie en rap niet. Leerlingen die in het voortgezet onderwijs muziek in hun examenpakket hebben, hebben ervaring in het schrijven van een popsong of een rap. Wie even zoekt, vindt in de omgeving wel groepen die aan *sacred dance*⁵ doen, ook in reformatorische kringen.

Het is ook zeer aan te bevelen in eigen beheer **videoclips** te produceren, die een verhaal of een *song* ondersteunen. Dat kan een afwisseling zijn van abstracte beelden en herkenbare beelden. Als er beelden uit de eigen woonplaats vertoond worden, wordt dat zeer gewaardeerd. Ook combinaties van foto’s en tekeningen scoort.

Soms as ‘t orgel Bach speelt

De titel van deze alinea is ontleend aan de *song De Kerke*⁶ van Daniël Lohues. Hij heeft gelijk, een goed gespeeld koraalvoorspel van Bach is het waard om naar de kerk te komen, maar hoeveel mensen kunnen dat nog op waarde schatten? Moet het orgel dan maar zwijgen, in een dienst waar popmuziek de toon aangeeft?

Beslist niet, want het orgel kan ook een andere rol aannemen, dat wil zeggen, de persoon die het orgel bespeelt. Op landelijk niveau zijn er diverse organisten die popmuziek in hun concerten hebben opgenomen, zoals Bert van den Brink, die nummers van Queen en The Beatles uitvoert op monumentale kerkorgels⁷. Louis van Dijk improviseerde al in 1975 op een groot orgel in Loenen aan de Vecht over Beatle-nummers. Ook zijn er componisten die in pop- en jazzstijl muziek voor orgel schrijven (o.a. Johannes Matthias Michel en Liselot Kunkel) en er zijn popmusici die voor orgel hebben geschreven, zoals Michael Schütz, maar ook Philip Glass.

---

⁴ Meestal tref je *Honesty* in Bes en de parallelle toonsoort Gm. In dat geval gaat het refrein tot de hoge a en dat lukt alleen geoefende zangers. Wie het hele nummer in F / Dm zet, kan het refrein moeiteloos laten zingen.

⁵ Bijv. Mariëlle van Beek <http://www.sacred-dance.nl/>

⁶ <https://www.youtube.com/watch?v=xTbNFjLhKZO>

⁷ Te vinden op Youtube

De organist kan het orgel beschouwen als een verzameling heel diverse instrumenten die afzonderlijk kunnen worden ingezet en dan kan het orgel een behoorlijke bijdrage leveren.

- Een situatie die vaak voorkomt is deze: de band speelt een nummer waarin eigenlijk een saxofoon nodig is, maar die is niet beschikbaar. Een organist die zijn orgel kent, kan met een goede combinatie van registers (bijvoorbeeld een ruisend labiaalregister in combinatie met een mooi tongwerk als een Dulciaan) een bijdrage leveren in dezelfde sfeer.
- Misschien is er in een nummer zo'n hoog fluitje nodig als in Katie Mellua's *Nine Million Bicycles*? Op elk orgel zit wel een heel hoog register, waarmee die sfeer kan worden opgeroepen.
- Er is ook veel popmuziek geschikt om op twee klavieren en pedaal te spelen. Wij komen even terug bij de dienst met het thema *Honesty*. Daar ligt een kans om het gelijknamige nummer⁸ van Billy Joel uit te voeren. Als een ervaren organist de baspartij en de akkoordbegeleiding speelt, dan kan er rechts naast hem op de orgelbank een tweede muzikant aanschuiven die op het tweede manueel de melodie speelt. Er zijn ook organisten die het hele kunstje wel alleen kunnen.
- Een orgel is zeker ook geschikt om een antifofoon ostinaat te spelen of in het idioom van popmuziek, een *riff*. Dat moeten erupties zijn van enkele seconden, zoals een geluidseffect in een speelfilm. De organist krijgt een lijstje *cues* en is steeds paraat om erin te komen. Deelnemers aan de viering beseffen dat er als het ware een bladzij wordt omgeslagen. Uiteraard kan ook iemand uit de band deze taak vervullen, maar de hele band hiervoor inzetten, vraagt teveel oefening. (Een mooi voorbeeld van deze toepassing kon u beleven als u een voorstelling van *Jedermann*⁹ bijwoonde in de Berliner Dom. Het orgel stootte korte citaten van enkele seconden uit, van vooral Bach, bij wijze van commentaar op het toneelspel.)

Tenslotte: een orgel mengt zich buitengewoon goed met slagwerk. Of het nu één djembé is of een uitgebreid drumstel, het wordt altijd een gevecht tussen een leeuw en een tijger: adembenemend. In deze combinatie kan het orgel de rol van **begeleiding bij samenzang** nieuwe glans geven en dan zal blijken dat alle vooroordelen wegvallen. Het is beslist niet nodig orgelbegeleiding uit de weg te gaan. Alles overziend zijn de kansen voor het orgel in een viering met popmuziek heel goed, of er nu wel of niet *out of the box* gedacht wordt.

4. Betrek het **toerustingwerk** erbij. In onze cultuur wordt taal vaak gereduceerd tot informatie. In popmuziek gebeurt juist het omgekeerde en betreden wij een schatkamer aan beeldspraak over wat er in ons omgaat. Dat is precies het domein waarbinnen de kerk leeft. Een avond "popmuziek en spiritualiteit" in het leerhuisprogramma kan een brug zijn voor mensen die nog denken dat songteksten geen diepgang hebben.

LEERHUIS & TOERUSTING

In mijn woonplaats Harderwijk hebben wij in 2015 voor het eerst in het Leerhuisprogramma een avond geprogrammeerd rond popmuziek. Het werd een vrolijke avond, met een muziekquiz in twee rondes, livemuziek en een mini-college van

⁸ © 1978 April Music Ltd.

⁹ Van 1987 tot en met 2014, altijd in oktober, waren er uitvoeringen. Het stuk wordt af en toe nog wel elders opgevoerd.

Corjan Matzinger, die vooral inspireerde en onze blik verruimde. Wij telden ongeveer vijftig bezoekers.

Dit jaar organiseren wij op hetzelfde *format* een avond met als thema *Winners & Losers*. Er zijn talloze songs die existentieel verlies bezingen, van heel verschillende aard. Songs en teksten van Bon Jovi, Eric Clapton, De Dijk, Robert Long, Adele en diverse andere artiesten worden in het mini-college onder de loep genomen en in een groot kader gezet. Wie bij ons ideeën wil opdoen, is van harte welkom.¹⁰

Een volgend jaar is er wellicht tijd om samen de documentaire van U2 over psalm 40 te bekijken: <https://www.youtube.com/watch?v=-l40S5e90KY>
Goed voorbereid en met een verzorgd nagesprek kan het een prachtige avond worden. Een versie met Nederlandse ondertitels heb ik nog niet gevonden.

5. Durf **buiten de lijst** van de Top 2000 te gaan; daar is veel te vinden, van Lenny Kravitz en Sinead O'Conner tot Roel Slofstra, de Friese troubadour. Veel teksten zijn in het Engels en dat kan worden opgelost. Verzin een list!
Sla songs in het Drents, Twents, Limburgs of Fries niet over.

UITDIJEND HEELAL

Boven noemde ik al de site Muziekbijbel.nl en via die site kunnen wij allerlei muziek vinden, die voor ons doel bruikbaar is, terwijl die misschien niet in de Top2000 staat. Popmuziek groeit dagelijks en niemand kan dat nog overzien. Gelukkig is er internet om te zoeken.

Van Lenny Kravitz is een prachtig nummer bekend *I build this garden for us*, waarin hij speelt met verschillende voorstellingen van de *garden*: als privé domein, maar ook als ruimte waarbinnen een rechtvaardige samenleving kan groeien. Ook hier is de vraag van belang: wie zijn die "I" en "us?"

Sinead O'Conner heeft in 2007 het album *Theology* uitgebracht, waarop behalve een paar *covers* ook eigen werk staat.

In alle kerken hangt tegenwoordig een beamer en vaak zelfs twee, zodat je tweetalig kunt werken.

6. Ga kritisch met het aanbod om en stel **kwaliteitseisen**. Na de viering moeten de engelen in de hemel kunnen zeggen: "God zag dat het goed was."

KWALITEIT

Soms hoor je dat men goede plannen heeft om een viering op basis van popmuziek te organiseren en er toch vanaf ziet, omdat er geen band beschikbaar is. Ook hoor je wel, dat er in zo'n geval met filmpjes van *Youtube* wordt gewerkt. Wie dat laatste doet, moet wel hartstochtelijk om vergeving bidden, want de engelen in de hemel vallen daarbij in slaap; zij kennen die filmpjes al.

Als er geen band beschikbaar is, zijn er genoeg kwalitatief hoogstaande alternatieven. De sfeer van popmuziek wordt voor een groot deel bepaald door het gebruik van veelkleurige akkoorden. Wie de bladmuziek¹¹ van de nummers koopt, krijgt die

¹⁰ Zondagavond 18 december 19.30 uur Regenboog, Harderwijk. (Aanmelden vooraf beslist nodig.)

¹¹ Uw plaatselijke muziekwinkel of anders een *webshop* kan alles leveren. Werk niet met kopieën. Muziek van anderen uitvoeren, vergt ook morele zorgvuldigheid.

akkoorden precies op papier en dan is een piano, samen met een keyboard en een djembé al genoeg. Twee of drie voorzangers doen de rest.

7. Luister naar *kritische stemmen* en beschouw die niet als “achtergrondruis.” Het slechtste antwoord op kritiek is: “Dan ga je toch niet?” Juist de criticus die je nu serieus neemt, is volgend jaar de bezoeker die jou scherp houdt.

KRITIEK

Kritiek op popmuziek als zodanig, is al oud. In de jaren vijftig werd vooral *rock* muziek onder kritiek gesteld, soms zelfs met een racistische ondertoon, want veel jazz- en rockmuzikanten waren niet blank.

Later werden kritische argumenten tegen popmuziek afgeleid van de levensstijl van de artiesten: pepmiddelen en drugs, promiscuïteit en een hedonistische levensstijl maakten hen in de ogen van veel opvoeders verdacht. Ook in onze tijd wordt vooral in reformatorische kring nog veel gewaarschuwd, maar de argumenten worden wel aangevuld met inhoudelijke kritiek. Om daarvan een idee te krijgen, volgt hier een voorbeeld uit het Reformatorisch Dagblad:

<http://www.rd.nl/vandaag/binnenland/popmuziek-misschien-braver-maar-minstens-zo-link-1.539281>

Wellicht zit er achter veel van deze kritiek toch een drogreden, namelijk de verwisseling tussen de artiest en het werk dat gemaakt is. Zou iemand de Bijbelse schilderijen van Rembrandt verwerpen, vanwege de misdragingen tegen zijn huishoudsters? Zou iemand weigeren psalmen te zingen omdat één van de dichters overspel met de buurvrouw pleegde?

Laten wij popmuziek vooral beoordelen op de teksten die gezongen worden. Zoals ik boven reeds aangaf, stel ik voor echt kritisch te zijn en terzijde te leggen wat geen gewicht heeft, om vervolgens alles te waarderen waar menselijkheid en geestkracht uit spreekt.

Have you come here for forgiveness?

Have you come to raise the dead?

Have you come here to play Jesus?

To the lepers in your head

(fragment uit *One* van U2)

Leprozen genezen; zou het ons gegeven zijn?
Begin maar met de zieke gedachten in je hoofd.
Een gezegende TOP2000 dienst gewenst!

Tjitte Dijkstra, (tittedijkstra@solcon.nl)
Voorzitter LED2016 / Leerhuis Harderwijk